

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

50



Brno 2009

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 50
Volume 50

Číslo 1–2
Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozlowski,
Alexander Ruttka, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Soňa Klanicová, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Olga Lečbychová,
Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Fotografie levalloiského hrotu nalezeného při výzkumu paleolitické lo-
kality Tvarožná-Za školou. Srov. studii P. Škrdly a kol. obr. 5:1. Foto
J. Špaček.

*A foto of the Levallois point found in the Paleolithic site Tvarožná-
Za školou. See the study of P. Škrdla et. al. Fig. 5:1. Photo by J. Špaček.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz

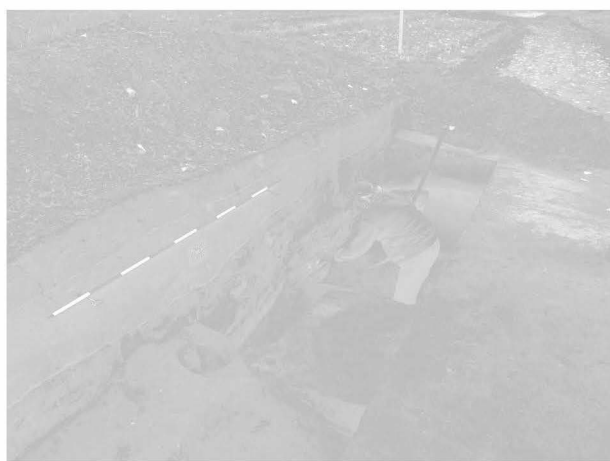
Webové stránky s pokyny pro autory: <http://www.iabrno.cz/pv>

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vydáno v Brně roku 2009

Copyright ©2009 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.



Obr. 8: Mořice, „Pololány u studánky“. Pracovní snímek z odkryvu hliníku s píčkou. Fig. 8: Mořice, „Pololány u studánky“. Foto aus der Ausgrabung.

obr. 301). V regionu Prostějovska jde pak o vůbec první kontrolovatelný fragment TS, jenž navíc pochází z řádného archeologického výzkumu a bezpečného nálezového souboru (cf. Droberjar 1991, 11, 13; Klanicová 2007, 175, tab. 1).

Pavel Fojtík

Literatura

- Droberjar, E. 1991: *Terra sigillata in Mähren. Funde aus germanischen Lokalitäten*. Brno.
- Droberjar, E. 1994: Der Niederschlag der Markomannenkriege auf den kaiserzeitlichen Siedlungen in Südmähren und die Frage der Übergangsstufe B2/C1, In: H. Friesinger, J. Tejral, A. Stuppner (eds.): *Markomannenkriege – Ursachen und Wirkungen*. Spisy archeologického ústavu AV ČR Brno 1, 179–201.
- Droberjar, E. 1997: *Studien zu den germanischen Siedlungen. Der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren*. Fontes Archaeologici Pragenses 21. Praha.
- Klanicová, S. 2007: Nové poznatky o importu terra sigillata na Moravě. In: *Archeologie barbarů 2006*. Sborník příspěvků z II. protohistorické konference, České Budějovice 21.–24. 11. 2006. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 3, svazek 1, 175–194, České Budějovice.
- Tejral, J. 1993: Na hranici impéria (doba římská), In: V. Podborský a kol., *Pravěké dějiny Moravy*. Brno.

Resumé

Mořice (Bez. Prostějov). „Pololány u studánky“. Römische Kaiserzeit (2. Hälfte d. 2. Jh. – „Siedlungshorizont der Markomannenkriege“). Siedlung, römische Importterra sigillata. Rettungsgrabung.

OLDŘIŠOV (OKR. OPAVA)

„Na plšťské cestě“, parc. č. 291/18, 291/19, 291/20, 291/33, 291/34, 291/35. Starší doba římská. Sídliště. Záchraný výzkum.

V průběhu roku 2008 pokračovala v polní trati „Na plšťské cestě“ na západním okraji obce Oldřišov výstavba dalších 10 rodinných domů. O archeologickém nalezišti objeveném v roce 2006 v souvislosti s přípravou komunikace a inženýrských sítí pro zástavbu 32 rodinných domů bylo poprvé referováno v roce 2007 (Krasnokutská 2007, 398–399; Krasnokutská, Zezula 2007, 488–489; Hlas, Krasnokutská v tisku). Na pěti parcelách byly po odstranění orníční vrstvy identifikovány do podloží zahloubené archeologické situace různého stáří, které byly následně archeologicky prozkoumány. Základní poloha jednotlivých parcel je zachycena na ZM 1:10 000, mapový list č. 15-32-10, v okruhu bodů 139:108, 141:106, 144:105, 135:100, 132:100 a 130:101 mn od Z;J s.č. Naleziště se nachází na mírném severovýchodně orientovaném svahu v nadmořské výšce kolem 292 m, cca 100 m jižně od bezejmenné vodoteče.

Prozkoumané situace bylo možné časově zařadit do starší doby římské, středověku a novověku (viz kap. Středověk a novověk). Podstatná část prozkoumaných situací náležela kultuře przeworské (stupně B2, B2/C1). Částečně byla prozkoumána dvě soujámí – hliníky (zbytek zůstal zachován ve stavbu nedotčené ploše), jedna jáma zásobní a cca 30 jam kulových. Ve dvou případech snad byly zachyceny i půdorysy nadzemních kulových staveb. Ojedinele se ve výplni przeworských jam nacházely střepy nádob kultury kulovitých amfor, jejichž objekty jsme na sídlišti objevili v roce 2007.

Naleziště bude sledováno i v následujícím roce, neboť se předpokládá výstavba dalších rodinných domů.

Tereza Krasnokutská

Literatura

- Hlas, J., Krasnokutská, T. v tisku: Oldřišov (okr. Opava). *Přehled výzkumů* 49.
- Krasnokutská, T. 2007: Oldřišov (okr. Opava). *Přehled výzkumů* 48, 398–399.
- Krasnokutská, T., Zezula, M. 2007: Oldřišov (okr. Opava). *Přehled výzkumů* 48, 488–489.

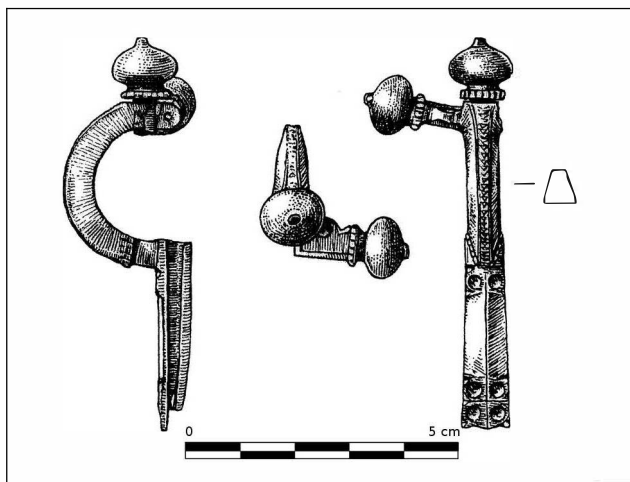
Resumé

Oldřišov (Bez. Opava). „Na plšťské cestě“. Ältere Römische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (K. Ú. ŘEPČÍN, OKR. OLOMOUC)

„Dolní Nivy“. Pozdní doba římská. Povrchový sběr.

Dne 14. března 2008 byla s pomocí detektoru kovů nalezena v Olomouci-Řepčíně bronzová spona s cibulovitými knoflíky (Obr. 9). Autor nálezu (V. Flášar) odevzdal sponu do sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci



Obr. 9: Spona s cibulovitými knoflíky z Olomouce-Řepčína. Kresba: I. Hradilová. Fig. 9: Die Zwiebelknopffibel aus Olomouc-Řepčín. Zeichnung: I. Hradilová.

a popsal rovněž okolnosti jejího vyzvednutí. Byla získána z pole ležícího severozápadně od kruhového objektu před olomouckým hypermarketem Globus. Místo nálezů bylo blíže určeno souřadnicemi: 49°36'21.15"N a 17°12'43.428"E.

Spona představuje typický exemplář pozdně římské spony zhotovené z bronzu, s charakteristickými cibulovitými knoflíky v místě ukončení příčných ramen a na hlavici spony. Spona o celkové délce 7 cm má bohužel odlomeno pravé rameno, levé měří s knoflíkem 1,8 cm, délka lučičku i nožky činí 3 cm (vzájemný poměr jejich délek je tedy 1:1). Na boční straně dochovaného levého ramene (při pohledu na čelo spony) je patrný důlek. Knoflíky jsou opatřeny na diskovitě bázi drobným ozubením, které koresponduje se stejným výzdobným prvkem aplikovaným v místě odsazení lučičku a nožky. Obloukovitý lučiček nalezeného exempláře je zdoben drobnými rytými trojúhelníky (v počtu 30), které navazují jeden na druhý a jsou obráceny vrcholem směrem k nožce. Samotnou nožku zdobí dvojice kulatých důlků, jeden pár je umístěn v horní části a dva páry v dolní části nožky.

Spony s cibulovitými knoflíky byly vyráběny v dílnách podunajských provincií (Kovrig 1937, 125; Patek 1942, 148) a prostřednictvím obchodních styků nebo s pohybem vojenských jednotek se rozšířily ve větším množství i do vzdálenějších oblastí impéria. Jejich výskyt na druhé straně limitu je však dosti omezený (Peškař 1972, 136). Nálezy z prostoru někdejšího Československa a přilehlého území Rakouska zmapoval V. Sakař (1961, 430–435). Z jeho soupisu je patrné, že se spony tohoto typu na sledovaném území objevují více v Čechách, a to především v severozápadní části území, dále pak ve středním a dolním Pooohří a přilehlém Polabí. Na Moravě náleží k sporadickým nálezům. I. Peškař (1972, 136) uvádí pouze pět relevantních lokalit, jež reprezentuje celkem jedenáct exemplářů těchto spon, přičemž šest z nich pochází z depotu z Uherského Hradiště. Ostatní představují ojedinělé nálezy, pouze snad v případě exempláře z Brna-Lišně by spona mohla souviset s osídlením Starých Zámek v pozdní době římské (Staňa 1970, Peškař 1972, 136). Další spony s cibulovitými knoflíky z moravského

prostoru pocházejí z Bílovic, okr. Uherské Hradiště (Peškař 1970, Tf. 47: 1); Mistřic, okr. Uherské Hradiště (Peškař 1970, Tf. 51: 4); Veselí nad Moravou, okr. Hodonín (Peškař 1972, Tf. 50: 2,3). Další exempláře jsou deponovány v Moravském zemském muzeu, Slezském zemském muzeu v Opavě nebo např. ve Vlastivědném muzeu Jesenicka; v těchto případech ovšem není znám jejich původ a můžeme se proto důvodně domnívat, že se ve sbírkách těchto muzeí objevily jako „starožitnosti“ a mohou pocházet přímo z provincií, jako je tomu prokazatelně např. u obou spon z Carnunta, uložených v muzeu ve Veselí nad Moravou a ve Zlíně (Peškař 1972, 64, 136).

Spona nalezená v Olomouci-Řepčíně svým tvarem a výzdobou odpovídá poměrně početné skupině spon s cibulovitými knoflíky, které na své nožce nesou ornament sestávající z důlků kruhového tvaru. Tento typ byl oblíben zejména v oblasti Podunají, jen v Pannonii se nálezy těchto spon počítají na stovky (Kovrig 1937, 129; Patek 1942, 260–280; Ambroz 1966, 74). Právě výzdoba nožky je využívána pro typologické zařazení těchto spon, které detailně představila E. v. Patek (1942, Tf. XXIX, XXX). Olomoucký exemplář náleží variantě Patek Tf. XXX: 5, která označuje spony s nožkou zdobenou jedním párem důlků v její horní a dvěma páry důlků v dolní části (Peškař 1972, 138–139). Pokud bychom sledovali spony nalezené na Moravě nebo uložené v tamních sbírkách, je exemplář z Olomouce nejpodobnější sponám uloženým v Moravském zemském muzeu v Brně a ve Slezském zemském muzeu v Opavě (Peškař 1972, Tf. 51: 2,3), u nichž bohužel není znám původ; všechny uvedené exempláře opět odpovídají variantě Patek Tf. XXX: 5. Analogicky tvarované knoflíky a ramena jako námi sledovaný exemplář má rovněž fragment druhé spony uložené ve Slezském zemském muzeu v Opavě (Peškař 1972, Tf. 52: 1). Z moravských nálezů, u nichž je známa lokalita, představuje zřejmě nejbližší analogii poněkud masivnější spona z Uherského Hradiště (Peškař 1972, Tf. 52: 3), u níž je podobné tvarování knoflíků, ramen a také výzdoba lučičku, odlišná je pouze výzdoba nožky s násobkem počtu důlků (dva páry v horní a tři páry v dolní části), a je proto zařazována už k typu Patek Tf. XXX: 3 (Peškař 1972, 139).

Bronzová spona s cibulovitými knoflíky nalezená v Olomouci-Řepčíně patří k provinciálním sponám pozdní doby římské a v rámci obvykle užívaných typologických systémů (přehled Steuer 2007, 605–609) ji lze přiřadit k variantě A typu 4 podle E. Kellera (1971, Abb. 11: 9) nebo k variantě B typu 3/4 podle P. M. Pröttela (1991, 357–360, Abb. 4a: B 4); podle jeho datování se tento typ objevuje od 30/40 let 4. století s maximem výskytu v časovém úseku od 60. let 4. století do 20 let 5. století (Pröttel 1991, 359, Abb. 11). Na území římského impéria byly spony s cibulovitými knoflíky užívány v úloze insignií osob v civilních a vojenských službách a použitý materiál vyjadřoval sociální statut nositele. Rovněž u některých nálezů z barbarika se předpokládá, že byly nošeny muži, kteří měli vztah k mocenským a vojenským strukturám římského státu (Böhme-Schönberger 1994, 516, 521, Abb. 115, 7; Keller 1971, 17; Steuer 2007, 618–622; Tejral 1993, 483). Přítomnost spony je v prostoru Olomouce překvapivá, neboť tento

typ zatím nepatří na Moravě k častým nálezům. Osídlení z mladší až pozdní doby římské bylo zjištěno v těsné blízkosti místa nálezů, jak to dokládá výzkum v Olomouci-Řepčíně v poloze „Dolní nivy, Karlov“ (Kalábek 1998; 2006, 438, obr. 7).

Zuzana Loskotová

Literatura

- Ambroz, A. K. 1966:** *Fibuly juga jevropskejskoj časti SSSR II. v. do n. e. – IV v. n. e. Archeologija SSSR.* Svod archeologičeskich istočnikov D 1–30. Moskva.
- Böhme-Schönberger, A. 1994:** Römische Kaiserzeit im Provinzialrömischen Gebiet und Beziehungen zur Germania Magna. In: H. Beck, D. Geuenich, H. Steuer (eds.): *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, begründet von Johannes Hoops.* 2. Auf., Bd. 8. Berlin, New York, 511–523.
- Burger, A. S. 1966:** The Late Roman Cemetery at Ságvár. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae XVIII.* Budapest, 99–234.
- Dombay, J. 1957:** Későrómai temetők Baranyában. A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 1957, 181–330.
- Kalábek, M. 1998:** Severní Morava v době římské I, II. Rkp. diplomové práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.
- Kalábek, M. 2006:** Germánské osídlení Olomouce, In: *Archeologie Barbarů 2005. Sborník příspěvků z I. Protohistorické konference „Pozdně keltské, germánské a časně slovanské osídlení“.* Kounice, 20.–22. září 2005. Ústav archeologické památkové péče středních Čech. Praha, 431–450.
- Keller, E. 1971:** *Die Spätromischen Grabfunde in Südbayern.* München.
- Kovrig, I. 1937:** *Die Haupttypen der kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien.* Dissertationes Pannonicae II, 4. Budapest.
- Patek, v. E. 1942:** *Verbreitung und Herkunft der römischen Fibeltypen von Pannonien.* Dissertationes Pannonicae II, 19. Budapest.
- Peškař, I. 1972:** *Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren.* Praha.
- Pröttel, P. M. 1991:** Zur Chronologie der Zwiebelknopffibeln. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 35, 1988. Mainz, 347–372.
- Sági, K. 1960:** Die spätromische Bevölkerung der Umgebung von Keszthely. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae XII.* Budapest, 187–256.
- Sakař, V. 1961:** Spony s cibulovitými knoflíky ve střední Evropě. *Památky archeologické* 52. Praha, 430–435.
- Staňa, Č. 1970:** Poznámky k počátkům doby stěhování národů na Moravě. *Památky archeologické* 61. Praha, 536–556.
- Steuer, H. 2007:** Zwiebelknopffibel. In: H. Beck, D. Geuenich, H. Steuer (eds.): *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, begründet von Johannes Hoops.* 2. Auf., Bd. 34. Berlin, New York, 605–623.
- Tejral, J. 1993:** Za dob velkého neklidu. In: V. Podborský (ed.): *Pravěké dějiny Moravy.* Brno, 471–503.

Resumé

Olomouc (Kataster Řepčín, Bez. Olomouc), „Dolní Nivy“. In Olomouc-Řepčín wurde eine Zwiebelknopffibel entdeckt, die zur Gruppe der typischen provinzialrömischen Fibeln aus der spätromischen Kaiserzeit gehört. Die Fibel, mit Fuss des Typus Patek Tf. XXX: 5 (Patek 1942) mit zwei Kreisen im Ansatzfeld und zwei Paarem von Kreisen am Endstück, entspricht der Variante A des Typus 4 nach E. Keller (1971, Abb. 11: 9) oder der Variante B des Typus 3/4 nach P. M. Pröttel (1991, 357–360, Abb. 4a: B 4) und ist in der Zeit vom zweiten Drittel des 4. Jahrhunderts bis zum zweiten Jahrzehnt des 5. Jahrhunderts datiert (Pröttel 1991, 359, Abb. 11).

OPAVA (K. Ú. KATEŘINKY/MALÉ HOŠTICE, OKR. OPAVA)

„Na hoštických lukách“. Doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum.

V době únor–září 2008 probíhal v místě záchranný archeologický výzkum vyvolaný stavebními pracemi spojenými s realizací komunikace – spojky S1. Výzkum zachytil rozsáhlé polykulturní sídliště, jehož součástí byly také 2 zahloubené jámy, které lze na podkladě keramického materiálu přiřadit době římské.

Jiří Juchelka

Resumé

Opava (Kataster Kateřinky/Malé Hoštice, Bez. Opava) „Na hoštických lukách“. Römische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

OPAVA (K. Ú. KYLEŠOVICE; OKR. OPAVA)

„Na stanech“. Mladší doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum. Uložení: AÚ AV ČR Brno.

V roce 2008 pokračoval výzkum na polykulturní sídlištní lokalitě v bývalé polní trati „Na stanech“ (srv. PV za rok 2007). Zkoumány byly jednotlivé parcely, respektive jejich části zasažené výstavbou jednotlivých RD. Celkem zde bylo během této etapy prozkoumáno 32 ploch pro RD a větší souvislá plocha u železniční trati určená pro výstavbu 4 řadových RD. V rámci uvedených ploch bylo prozkoumáno značné množství objektů, které na základě nálezového fondu můžeme chronologicky zařadit do mladší doby římské. Vedle řady klasických zahloubených objektů zde bylo identifikováno několik charakteristických kvadratických topenišť vyložených kameny a zejména v pořadí druhá zahloubená pec na vypalování keramiky se související předpeční jámou (Obr. 10). Měla podobnou konstrukci jako pec objevená v roce 2007, byla jen o něco menší. Obě pece se nacházely ve vzdálenosti asi 50 m od sebe. Obsažnější zpráva bude podána po dokončení zpracování veškerého nalezeného materiálu.

Pavel Stabrava, Peter Kováčik